

SOLOVJEV — EKUMENIST PRIJE EKUMENIZMA (II)

Jerko Barišić

RASKOL CRKVE

Solovjev najprije ispituje i traži korijene, uzroke, motive i povode raskola u Crkvi. Jasno je da će ga i ovdje kao istočnjaka, Rusa, pravoslavca više zanimati istočni rascjep negoli zapadni. Tu će se on više zaustaviti. Istočnoj shizmi poklonit će više vremena i pažnje. Solovjev drži da je bit velikog spora između kršćanskog Istoka i Zapada od početka do danas različito poimanje moći centralnog crkvenog autoriteta. To ipak sadrži trostruko pitanje: odnos centralne crkvene vlasti i lokalnih crkava, zatim odnos između duhovne vlasti i duhovne slobode pojedinca, tj. pitanje slobodne savjesti. Dotične zamisli odnosno posebni stavovi u tome odrazit će se i na shvaćanje te oblikovanje strukture Crkve. Na Zapadu je više naglašena vlast, autoritet, upravljanje, na Istoku zajednica, sinodalizam, sestrinske Crkve, služenje, laici imaju veću ingerenciju i ulogu u Crkvi, ali zato i država ima stvarno nadmoć nad Crkvom. A u sve će se uplesti razlike u mentalitetu, ambicija, politički interesi, ljudske slabosti, strasti, grijesi, pa nepoznavanje drugoga, zatvaranje u sebe — a na koncu će ohladiti i ljubav. »Shizma je nastala iz nepoznavanja druge Crkve, iz isključivo pridavane vrijednosti Crkvi. Istina je skupa u Istoku i u Zapadu s različitim naglascima.«²⁴ »Ondje se htjelo razviti božanske i čovječje sile za opću svrhu, ovdje se radilo samo o tome da se uščuva čistoća. Evo poglavite razlike i najdubljeg uzroka razdvajanja između obiju Crkvi... Istok moli, Zapad moli i radi.«²⁵

U djelu *Veliki spor i kršćanska politika* Solovjev pokazuje kako je pravi uzrok velikom raskolu 1054. bila opreka između težnji Istoka i Zapada, dok je raspra o umetku Filioque u vjerovanje bila samo izlikom. Doista je poganski duh na obje strane slavio slavlje. Naime, istočnjaci su htjeli postići crkvenu nezavisnost da bi pojačali svoj ekskluzivizam ne pitajući hoće li time razdijeliti mistično tijelo Kristovo, dok su zapadnjaci ljudskim gospodstvom, čak apsolutizmom, pokušali na zemlji utvrditi kraljevstvo Božje. I zaključuje Solovjev: to je stvarni uzrok raskola, što je Božji zakon zamijenjen ljudskim strastima.²⁶

Konkretno, daljnji uzrok istočne shizme Solovjev nalazi u tzv. trećoj stranici u Bizantu. »Niti otvoreno krivovjerna stranka, niti stranka uistinu pravovjerna nisu za mnogo stoljeća utvrdile sudbinu kršćanskog Istoka. Odlučnu je ulogu u toj stvari odigrala jedna treća stranka, koja se nije, premda je bila u sredini između prvih dviju, odijelila od njih neznatnim sitnicama, nego je imala posve određen cilj i tjerala duboko promišljenu politiku. Velika je većina visokog grčkog klera pripadala toj stranici, koju

²⁴ Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 430.

²⁵ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 51.

²⁶ Prema Michel D'Herbigny, navedeno djelo, str. 125.

možemo nazvati polu-pravovjernom ili bolje: pravoslavno-protukatoličkom. Ti su svećenici bilo iz teoretskog uvjerenja, bilo iz prirodnog osjećaja, bilo iz odanosti zajedničkoj tradiciji, mnogo držali do pravovjerne dogme. Oni u načelu nisu imali ništa protiv jedinstva Opće Crkve, ali samo pod tom pogodbom, da središte tog jedinstva bude kod njih, a budući da se to središte uistinu nalazase drugdje, voljeli su biti Grci nego katolici i radije prihvatahu Crkvu razdijeljenu negoli ujedinjenu vlašću, koja je u njihovim očima bila tuđinska i neprijateljica njihove narodnosti. Kao kršćani nisu mogli biti cezaropapisti u načelu, ali kao u prvom redu grčki patrioti voljeli su bizantinski cezaropapizam negoli rimsko papinstvo.«²⁷ Dalje Solovjev kaže za tu stranku: »Voljeli su prihvatiti iz ruku grčkog cara kakvu izopačenu ili nedostatnu formulu, negoli primiti čistu i potpunu istinu od jednog pape: Zenonov henotikon u njihovim očima uspješno nadoknađivaše dogmatsku poslanicu svetoga Leona Velikoga... Papa im je dobro poslužio protiv krivovjerja, no pošto je ovo bilo svladano, nisu li mogli biti i bez njega? Nije li patrijarha novog Rima mogao nadoknaditi patrijarhu starog? Tako je iza svakog slavlja pravovjerja koje je vazda bilo i slavlje papinstva, slijedila u Bizantu protukatolička reakcija, vukući za sobom nedužne ali i nedalekovidne pravoslavne kršćane... Raskol objavljen od Focija ((867) i dovršen od Mihajla Cerularija (1054) bijaše usko spojen sa 'slavljem pravoslavlja' i potpuno ostvarivaše ideal, o kojem je već od IV. stoljeća sanjala stranka pravoslavnih protukatolika. Pošto je prava dogma bila konačno uspostavljena, sve hereze osuđene bez nade u povratak i papa postao suvišan, preostajahu još samo da se djelo okruni formalnom rastavom od Rima. Baš to bijaše rješenje, koje je najvećma prijalo bizantskim carevima. Oni konačno uvidješe, da nema smisla razbuđivati dogmatskim kompromisima između kršćanstva i poganstva vjersku osjetljivost svojih podanika i tjerati ih u naručje papinstva, kad je bilo moguće vrlo dobro izmiriti strogo teoretsko pravovjerje s posve poganskim političkim i socijalnim redom. Značajna je i do sada nedostatno naglašena činjenica: poslije god. 842. nije u Carigradu bilo više ni jednog jedinog cara krivovjerca ili vođe krivovjerja i sloga između Crkve i države nije ni jedan jedini put bila ozbiljno pomućena. Obje se vlasti sporazumješe i dadoše si ruke; one bijahu međusobno povezane jednom zajedničkom idejom: nijekanjem kršćanstva kao socijalne sile, kao načela, koje pokreće povjesni napredak. Carevi prihvaćahu za sve vijekove pravoslavlje kao apstraktnu dogmu, a pravoslavni vođe krivovjerja blagosloviše na vijeke vjekova poganstvo javnoga života... Ovo tobožnje bizantsko pravoslavlje zapravo ne bijaše ništa drugo nego prikriveno krivovjerstvo.«²⁸ Dakle, »odlučnu je borbu trebalo da zapodjene nazovi-kršćansko carstvo Bizanta s ortodoksnim papinstvom, koje bijaše ne samo nepogrešivi čuvar kršćanske istine, nego i prvo ostvarenje te istine u skupnom životu ljudskog roda.«²⁹ Zatim Solovjev daje konačni sud o bizantskom carstvu. »Povijest je sudila i osudila istočno carstvo. Ono ne samo da nije moglo ispuniti svojega poslanja — da osnuje kršćansku državu — nego si je ono uzelo za zadaću da osujeti historijsko djelo Isusa Krista. Kad nije uspjelo da iskrivi pravoslavnu dogmu,

²⁷ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 21—22.

²⁸ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 22, 23, 30, 31.

²⁹ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 19.

ono ju je svelo na mrtvo slovo, ono je htjelo iz temelja potkopati zgradu kršćanskog mira, navaljujući na središnju vladu opće Crkve; ono je u javnom životu zamijenilo zakon evanđelja s predajama poganske države.«³⁰

Solovjev traži i bliži uzrok raskola, sami njegov povod. Papinstvo se, kaže, sada obraća drugima. »Zadaća da se osnuje kršćanska država, koju je grčko carstvo odbilo, bude prenesena na svijet romansko-germanski, na Franke i Nijemce. Taj je prijenos obavila ona kršćanska vlast, koja je jedina imala pravo i dužnost da ga obavi — vlast svetog Petra, posjednika ključeva Kraljevstva.« Papa se naime priključio Pipinu. »Taj je čin i njegove nužne posljedice (osvojenje Italije od Francuza, dar Pipinov i krunidba Karla Velikog za cara rimskog) bio pravi i bližnji uzrok odijeljenju Crkava.« Bizat je reagirao. »'Slavlje pravoslavlja' i Focijev raskol bijahu odgovor Bizantinaca na krunjenje Karla Velikog.« Cerularije će dokrajčiti raskol. Ali ni monarhija srednjeg vijeka »nije ispunila zadaće kršćanske države, nije uspjela, da konačno uredi društvo prema kršćanskom idealu.« Tada naime »uobičajeni politički smjer bio je onaj cara Henrika IV. i kralja Filipa Lijepog, a ne onaj njihovih svetih prethodnika; taj politički smjer pripremaše Luterovu reformu i unaprijed opravdavaše francusku revoluciju.«³¹

Glavni pak razlog otpada protestanata od Rima, smatra Solovjev, jest pitanje slobode savjesti. »Ono što ga razlikuje nije nacionalni niti politički protest, nego čisto moralni protest osobe prisiljavane u ime slobode savjesti i pravâ individualnog duha.«³²

PRAVOSLAVLJE POSLIJE SHIZME

Raskol dakle sada konkretno postoji. I Solovjev drži da je on, što se istočnjaka tiče, izvršen de facto a ne de jure, da je samo vanjski a ne nutarnji. U *pismu Strossmayeru* Solovjev piše: »Uzrok ove podjele nije bio prosuđen od samog kompetentnog auktoriteta koji bismo mi mogli priznati u jednoj takvoj stvari; tako da naša shizma postoji za nas samo de facto, a nipošto de jure. Adhuc sub iudice est.«³³ Kireievu pak, koji je tvrdio da vidljiva Crkva više ne postoji, odgovara Solovjev: »Ne postoji li ta vidljiva Crkva, kojoj je jedinstvo nerazrješivo, kod katolika a u isti mah i kod nas? Rastava je samo na oko; a duboka je zbiljnost neprestano trajanje jedinstva.«³⁴

Raskol je kod pravoslavaca proizveo kobne posljedice. Odijelivši se od Zapadne Istočna Crkva nije sačuvala svoju kompaktnost. »Tijelo Istočne Crkve nije homogeno... opća Istočna Crkva tek je utvara... na istoku postoje samo odjelite narodne Crkve.«³⁵ Opao je vjerski život, ohladila

³⁰ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 35.

³¹ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 35, 36, 37, 38.

³² Vladimir Sergeevič Solov'ev, *Il problema dell'ecumenismo*, str. 80.

³³ Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 437.

³⁴ Michel D'Herbigny, navedeno djelo, str. 143.

³⁵ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 91, 93—94.

međusobna ljubav. Solovjev to dokazuje iz povijesti i aktualnog stanja (odnosi između Rusa i Grka, Bugara i Srba, Bugari su čak 1872. bili osuđeni i izopćeni zbog svog filetizma). Nema općih koncila koji bi ujedinjavali čitavo pravoslavlje. Prošlo je »jedanaest stoljeća da je istočna pravoslavna Crkva posljednji put sudjelovala u jednom aktu od opće (ekumenske) važnosti, drugi nicejski koncil... Ima jedanaest stoljeća da Crkva 'Vselsenskaja' (ekumenska), kao takva, nije više otvorila usta.«³⁶ »Doista, dok veliki crkveni sabori i nadalje zauzimaju znatno mjesto u nauci i životu katolicizma, dotle je kršćanski istok lišen već tisuću godina toga znamenitog očitovanja opće Crkve, a naši najbolji bogoslovi (na primjer Filaret moskovski) i sami priznaju, da je u Istočnoj Crkvi opći crkveni sabor tako dugo nemoguć, dok ostaje razdvojena od Zapada.« Solovjev dalje razvija svoju misao: »Ako normalna organizacija opće Crkve i pravi oblik njezine vlade stoji do općih crkvenih sabora, tada je očito da pravoslavni istok sudbonosno lišen toga tako potrebnog organa crkvenog života, više nema ni pravog ustava ni pravilne crkvene vlade. Kroz prva tri stoljeća kršćanstva nije Crkva, utvrđivana krvlju mučeničkom, sazivala opće koncile, jer ih nije trebala; današnja Istočna Crkva, paralizirana i raskomadana, ne može to učiniti, sve ako i osjeća nuždu. To nas stavlja pred slijedeću alternativu: ili se složiti s nekim sektašima, koji su se tako daleko zaletjeli te tvrde, da je Crkva od nekog vremena izgubila svoj božanski značaj i da stvarno više ne postoji na zemlji, ili opet, da izbjegnemo tako pogibeljnom zaključku, priznati, da opća Crkva, pošto na Istoku nema organa vlade ni predstavništva, posjeduje ove u svom zapadnom dijelu. To bi značilo priznati historijsku istinu, koju u naše vrijeme priznaju i sami protestanti.«³⁷ S druge strane, kako se Istočna Crkva udaljivala od Rima, tako je sve više padala pod vlast cara — cezaropapizma. Istočna Crkva podlegla je svjetovnoj vlasti. To Solovjev pokazuje osobito primjerom žalosnog stanja ruske Crkve njegova vremena. »Nitko ne može nijekati, da se je Istočna Crkva doista odrekla svoje moći u korist svjetovne vlasti; pita se samo, da li je imala pravo da to učini i da li je, nakon što je učinila, mogla još zastupati Onoga, kojemu je dana sva vlast na nebu i na zemlji. Preokretali mi koliko hoćemo te evanđeoske tekstove, koji se odnose na vječnu vlast Isusa Krista, koju je predao svojoj Crkvi, ipak nećemo u evanđeljima naći prava, da se ta vlast preda u ruke koje vremenite moći.« I žestokim riječima zaključuje: »No ako je Istočna Crkva silom događaja izgubila ono, što joj pripada po Božjem pravu, jasno je, da su je vrata paklena nadvladala i dosljedno da ona nije nepokolebiva Crkva osnovana od Isusa Krista.«³⁸

Solovjev uza sve to drži da Istočna Crkva posjeduje puninu Kristove objave jer prihvaća sedam prvih općih sabora na kojima je definirana bit kršćanskog vjerovanja. U *pismu Strossmayeru piše*: »Dogmatske odluke prvih sedam ekumenskih koncila čine čitavi skup doktrinarnih istina apsolutno nesumnjivih i nepromjenjivih, postojano i općenito priznatih od Istočne Crkve u svom totalitetu. Sve ono što ide preko jest predmet za raspravljanje i može biti smatrano samo kao vlastita nauka ove ili one

³⁶ T, IV, p. 262. U Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 415.

³⁷ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 64, 65.

³⁸ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 99.

teološke škole, ovog ili onog pojedinačnog teologa, više ili manje cijenjenog, ali ne posjeduje nezabludivog učiteljstva.« Nastavlja i zaključuje: »Tako smo mi sjedinjeni s katolicizmom preko onoga što mi sami priznajemo kao istinu apsolutnu i nepromjenjivu, dok su pogreške koje nas razdvajaju od katoličkog jedinstva samo mišljenja lišena svakog vrhovnog autoriteta čak i u očima autora i pristaša tih mišljenja.«³⁹

Ipak postoje razlike u vjerskom naučavanju između pravoslavaca i katolika. Solovjev ih spominje u *Rusiji i općoj Crkvi*: »Bog Sin u božanskom redu ne učestvuje kod izlaženja od Duha Svetoga. — Sveta Djevica nije bila bezgrešna od prvog časa svoga bivstvovanja. — Prvenstvo jurisdikcije ne pripada Rimskoj Stolici i papa nema dogmatskog dostojanstva kao pastir i učitelj opće Crkve. — To su poglaviti prigovori, koje ćemo ispitivati na drugom mjestu.«⁴⁰ U pismu ocu Pierlingu 1887. Solovjev navodi »tri naučavanja Katoličke Crkve, koja čine glavnu dogmatsku zapreku između nje i Istoka, naime: proizlaženje Duha Svetoga 'et a Filio' (sic), zatim naučavanje o bezgrešnom začecu blažene Djevice, i napokon 'infallibilitas Summi Pontificis ex cathedra' (sic)«.⁴¹ Jasno je da Solovjev prihvata sve ove »nove« katoličke dogme jer je dopuštao ekstrinsečnu ili subjektivnu evoluciju dogmi. »Osobe koje javno izjavljuju da vjeruju da su 'nove' katoličke dogme zakoniti razvoj ortodokсне nauke mogu ostati u savršenom zajedništvu s Istočnom Crkvom. Ja mogu konstatirati tu činjenicu svojim osobnim iskustvom.«⁴² Spomenutom Kireievu 1883. piše o rezultatima svoga teološkog istraživanja: povijest i sveti oci dokazuju da nema nikakve dogmatske novosti i nikakva krivovjerja u infallibilitas, immaculata conceptio, filioque.⁴³

Pravoslavne dogmatske prigovore katolicima Solovjev najprije načelno skupno odbija i pobija. Naime Istočna Crkva nije nikada osudila tzv. nove katoličke istine. Solovjev piše Strossmayeru: »Istočna Crkva nije nikada odredila i predstavila vjernicima na vjerovanje kao obaveznu dogmu ikakvu nauku protivnu katoličkoj istini.«⁴⁴ A u *Rusija i opća Crkva* kaže: »Ovdje treba doista ustanoviti, da te tvrdnje (tj. prije spomenuta tri prigovora — moja opaska) nisu dobile nikakve vjerske sankcije i da se ne oslanjaju ni na kakav crkveni ugled priznat kao nepogrešiv i obvezatan za sve pravoslavne. Nijedan ekumenski koncil nije osudio, štoviše ni sudio katoličke nauke, koje naši polemičari anatomiziraju.«⁴⁵ I pita se Solovjev: »Zašto Istok nije postavio nijednog pravog općeg crkvenog sabora protiv Tridentskoga ili Vatikanskoga?«⁴⁶ Dakle, po sudu Solovjeva, Istočna Crkva priznaje samo crkveni sabor nepogrešivim autoritetom, a poslije raskola nije još bilo nijednoga općenitoga sabora, stoga su sve dogmatske tvrdnje protiv Katoličke Crkve samo privatna mišljenja pravoslavnih bogoslova.⁴⁷ Osim toga ni pravoslavni se teolozi ne slažu u

³⁹ Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 436.

⁴⁰ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 62—63.

⁴¹ Michel D'Herbigny, navedeno djelo, str. 155.

⁴² Bilješka u *Pismu Strossmayeru*. Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 437.

⁴³ Michel D'Herbigny, navedeno djelo, str. 144.

⁴⁴ Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 435.

⁴⁵ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 63.

⁴⁶ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 64.

stavovima prema Katoličkoj Crkvi. »Uostalom, ne smije se zaboraviti, i tu je jedna okolnost vrlo teška a za stvar sjedinjenja vrlo povoljna, da u Istočnoj Crkvi ne postoji nikakvo unutarnje slaganje, nikakvo jedinstvo pogleda s obzirom na Katoličku Crkvu.«⁴⁸ No, Solovjev će se i posebno osvrnuti na tri glavne teološke zamjerke pravoslavaca katolicima.

1. Filioque

Solovjev će se osobito pozabaviti starim problemom Filioque (tj. da Duh Sveti izlazi od Oca i Sina). Premda je umetak Filioque u Credo (Vjervovanje), uz monarhijski oblik dan instituciji papinstva, elemenat koji čini temeljnu suprotnost između pravoslavne i rimske Crkve, ipak »nije nikada bio predmetom nikakve osude ekumenske Crkve«. Zato se, drži Solovjev, ne može osuđivati ni isti umetak učinjen od lokalnih sabora. »Ako u aktima ekumenskih sabora ne nalazimo nikakvu odredbu koja direktno i bez okolišanja anatematizira glasoviti dodatak Carigradskom koncilu (Filioque), neizbježno je konstatirati da ovi isti akti lokalnih koncila, ovdje ili ondje, ne dopuštaju ikakvu mogućnost da se stavi u sumnju čin ovog dodatka.« I zanimljivo nastavlja iznoseći rezultate svog savjesnog istraživanja. »Umetak ili dodatak pretpostavlja da je jedan precizni tekst bio pridodan. Ali nema nikakvog traga jednom takvom tekstu. Latinski prijevod carigradskog simbola (Vjervovanje) pojavio se u Crkvi u Španjolskoj, već na početku, sa stanovitim brojem varijanti čitanja. U aktima glasovitog III. toledskog koncila iz 589, gdje je naš simbol bio dvaput stavljen, ja sam osim Filioque našao do dvanaest varijanata... Važno je konstatirati da je simbol koji ima Filioque (i druge varijante) u Španjolskoj bio smatran kao pravi i nepromjenjivi simbol carigradskog ekumenskog sabora i da je naučavanje izlaženja Duha Svetoga a Patre Filioque (od Oca i Sina) bilo držano za zajedničko naučavanje ekumenske Crkve u kojem se nije vidjela pojava ikakve sumnje neslaganja... Neka se pokaže originalni latinski prijevod carigradskog simbola u kojem bi riječ Filioque mogla biti krišom uvedena!... Kojeg značenja ima fakat umetanja riječi, kad sam taj fakat ne može biti ustanovljen radi nedostatka apsolutno pouzdanog teksta? Ta odsutnost jednog apsolutno sigurnog teksta dozvoljavala je, u krilu iste grčke Crkve, sve do konca VIII. stoljeća, dosta otvoreno udaljavanje od slova simbola. Za vrijeme sedmog i posljednjeg od ekumenskih koncila, sveti Tarazije, koji bijaše prisutan na koncilu, čitao je jedan tekst carigradskog simbola različit od onoga koji mi poznajemo, u tom smislu što sve ostalo ostaje slično, dok osmi član fraze sadržavaše 'di hiju — po Sinu'. Očito, Tarazije, patrijarh Carigrada, shvatio je zabranu donesenu od Kalcedonskog na način neusporedivo širi nego naši kasniji teolozi.« I Solovjev konačno zaključuje: »Što god mi mislili o Filioque, ne može se sumnjati, poslije onoga što je rečeno, da sam termin i način kako je uveden u latinski simbol nisu bili podvrgnuti sudu ekumenske Crkve.«⁴⁹

⁴⁷ Prema dr. F. Grivec, *Vladimir Sergejevič Solovjev*, Katolički List, Zagreb, 26. rujna 1918., str. 442.

⁴⁸ *Pismo Strossmayeru*. Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 437.

⁴⁹ T. IV., pp. 277—280. Kod Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 442—444.

U polemici koju je izazvala knjiga *Veliki spor i kršćanska politika* Solovjev je upravo svećeniku Ivancov-Platonovu a preko njega cijeloj ruskoj hijerarhiji famoznih devet pitanja u vezi s Filioque. Evo ih:

1. Tiču li se kanoni ekumenskih koncila, koji propisuju da nicejsko vjerovanje ima ostati netaknuto, smisla ili riječi simbola nicejsko-carigradskog?
2. Da li riječ Filioque, dodana prvotnome tekstu nicejsko-carigradskog koncila, neizbježno sadrži herezu; i, u potvrđnom slučaju, koji je koncil osudio tu herezu?
3. Ako taj dodatak, koji se u zapadnim Crkvama pojavio u VI. stoljeću a koji je bio poznat na Istoku oko sredine VII. stoljeća, sadržava herezu, kako dakle to da dva posljednja ekumenska koncila, šesti 690. i sedmi 787, nisu osudili tu herezu i nisu anatematizirali one koji su je bili primili, nego su naprotiv ostali u crkvenom zajedništvu s njima?
4. Ako je nemoguće sa sigurnošću potvrditi da je taj dodatak (riječ Filioque) hereza, nije li slobodno svakom pravoslavcu slijediti u toj stvari mišljenje svetog Maksima Ispovjedaoca koji, u svom pismu svećeniku Marinu, opravdava taj dodatak i daje mu pravovjerni smisao?
5. Koje su, osim Filioque, druge heretične nauke rimske Crkve i na kojim su ekumenskim koncilima one bile anatematizirane?
6. U slučaju ako bi trebalo priznati da rimska Crkva nije kriva s hereze već shizme, budući da shizma, po naučavanju svetih Otaca, nastaje kad se jedan dio Crkve, crkveni ili svjetovni, odijeli od zakonitog crkvenog autoriteta radi nekog pitanja obreda ili discipline, od kojeg se zakonitog crkvenog autoriteta odijelila rimska Crkva?
7. Ako rimska Crkva nije kriva zbog hereze, ako ona ne može biti u stanju shizme jer nema nikakve vlasti iznad nje od koje se ona mogla odijeliti, ne mora li se priznati da je ta Crkva integralni dio jedine katoličke Crkve Kristove i da tako rastava Crkava nema nikakvog razloga doista vjerskog i crkvenog, da je samo djelo ljudske politike?
8. Ako naša rastava s rimskom Crkvom ne počiva ni na kakvom načelu doista dopustivom, ne bismo li morali mi, ostali kršćani pravoslavni, voditi više računa o božanskim stvarima nego o ljudskima; ne bismo li morali ozbiljno raditi na uspostavi jedinstva Crkava između istočnjaka i zapadnjaka i to za dobro cijele Crkve?
9. Ako je obnova crkvenog zajedništva pravovjernika istočnih sa zapadnima za nas jedna dužnost, zašto odgadati izvršenje te dužnosti pod izlikom tuđih grijeha ili mana?⁵⁰

2. Bezgrešno Začeće

Što se tiče Bezgrešnog Začeca bl. dj. Marije Solovjev najprije ispravlja krivo poimanje mnogih protivnika koji tu dogmu shvaćaju kao djevičansko začeće i rođenje Marije od njezinih roditelja, a ne da je Marijina duša zbog predviđenih zasluga njezina sina Isusa Krista odmah od svoga stvorenja bila bez mrlje istočnoga grijeha, gratia plena. Bezgrešno Začeće, piše Solovjev, «izražava predajno vjerovanje Istoka i Zapada».

⁵⁰ Michel D. Herbigny, navedeno djelo, str. 138-140; Jean Rupp, navedeno djelo, str. 444-445. U odgovoru Danilevskom sva je ova pitanja sazeo u tri.

Naš se Franjo Rački putujući u znanstvene svrhe po Rusiji 1884. upoznao sa Solovjevom. Tada je Rački upozorio Solovjeva na biskupa Strossmayera i pozvao ga da sam posjeti tog velikog pobornika crkvenog jedinstva. Poslije će Strossmayer i sam pozvati Solovjeva u Hrvatsku. Solovjev je prihvatio. Pismo koje je Solovjev tada pisao Strossmayeru bilo je ovako datirano: »U Moskvi na dan Bezgrešnog Začeca Blažene Djevice, god. 1885«. »Za onoga koji poznaje obične predrasude pravoslavniha, te su riječi vrijedile isto što i ispovijest vjere«, kaže d'Herbigny.⁵¹ A u onom glasovitom i poznatom *pismu Strossmayeru*, datiranom u Zagrebu 9/21. rujna 1886. ima i ovaj odlomak: »Svima je poznato da je stoljećima jedna cijela velika teološka škola, ona tomistička i sav veliki redovnički red dominikanski, poricala ili barem nije htjela pripustiti uzvišenu istinu Bezgrešnog Začeca Presvete Djevice, tvrdeći da je ona dionica istočnoga grijeha. No tko će se usuditi okriviti cijelu Crkvu radi ove greške teologa, inače vrlo cijenjenih, ali koji predstavljahu samo svoje osobno mišljenje?«⁵²

3. Primat

Solovjev je lucidno uočio da se spor između Istoka i Zapada praktično nalazi u problemu papinstva. Zato ruskim protukatoličkim teozozima dobacuje: »Izjavite otvoreno, da se religiozna ideja Rusije sastoji u njezikanju onog 'Filioque', Bezgrešnog Začeca, papine vlasti. Ova vam je zadnja točka osobito važna. Ostale su — to vi dobro znate — tek izlika, a neprijatelj vam je Vrhovni Pastir. Čitavo vaše 'pravoslavlje', čitava vaša 'ruska ideja' tek je nacionalni prosvjed protiv opće vlasti papine.«⁵³ Već smo spomenuli da je Solovjev utvrdio papinstvo osobito drugom knjigom svog najboljeg i najkatoličkijeg djela *Rusija i opća Crkva* koje kulminira njegovom vjeroispoviješću gdje kaže: »Kao član istinite i časne crkve istočno-pravoslavne ili grčko-ruske... priznajem ja vrhovnim sucem u stvarima vjere... apostola Petra, koji živi u svojim nasljednicima.«⁵⁴ Inače, i u ostalim djelima divno će pisati o papi. Doista »le chantre du Siège pétrinien«.⁵⁵ Solovjev je uvijek priznavao papinsko prvenstvo i nezabludivost u pitanjima vjere i morala, te je uvijek bio pripravan podvrgnuti svoj nauk nepogrešivoj Crkvi. Solovjev se doslovno odvažno i neustrašivo borio za papu. Protivnike svoga stava prema papinstvu jednom će upitati da li dopuštaju da ruski bogoslovi popravljaju ono, što su grčki oci pisali o važnosti papinstva u Crkvi prvih stoljeća.⁵⁶ No, oni mu nisu ostajali dužni. Čak mu je npr. cenzura u knjizi *Veliki spor i kršćanska politika* križala sve crkveno-povijesne dokaze za prvenstvo rimskih papa.⁵⁷

(Nastavak slijedi)

⁵¹ Michel D'Herbigny, navedeno djelo, str. 144—145.

⁵² Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 436.

⁵³ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 63.

⁵⁴ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 47.

⁵⁵ Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 498.

⁵⁶ Michel D'Herbigny, navedeno djelo, str. 138.

⁵⁷ Dr. F. Grivec, spomenuti članak, str. 442.